

ריצ'רד גרין בשיחה על אידיית סיטוול

מראיין: יהודה ויזן

ריצ'רד גרין (1961) הוא משורר קנדי, חתן פרס המושל הכללי לשירה אנגלית' (2011) ומרצה לספרות אנגלית באוניברסיטת טורונטו. סיפרו *Edith Sitwell: Avant Garde Poet, English Genius* שראה אור ב-2012, זכה לשבחים רבים ועורר עניין מחודש בשירתה של סיטוול.

אחת האמירות הידועות שדבקו באידיית סיטוול היא זו של המבקר הבריטי פרנק ריימונד ליוויס, שטען כי סיטוול – כמו גם שני אחיה – "שייכת לתולדות הפרסום והפרסומת יותר משהיא שייכת לתולדות הספרות". נדמה כי סיטוול תויגה בידי מלומדים, כבר בשלב מוקדם, כתופעה חיצונית

גרין

לספרות, כמעין "פטריארכית אקסצנטרית שמנותקת מן המציאות" – מה שהוביל בסופו של דבר לאי הכללתה באנתולוגיות מרכזיות כגון: *Modernism: An Anthology* או *100 Essential Modern Poems* או *The Cambridge Introduction to Modernist Poetry* ועוד. מדוע לדעתך נוטים להמעיט כל כך בערכה של סיטוול? מדוע פוסחים עליה באופן שיטתי?

לעקיצה של ליוויס הייתה חשיבות כל עוד לליוויס הייתה חשיבות – מעט מאוד אנשים מצטטים אותו כיום מבלי להסס או מבלי להסתייג. אידיית סיטוול היא שילוב נדיר – אישה שהיא גם משוררת של מחוות גדולות. זה בסדר גמור כשוויטמן, ייטס או אליוט טוענים טענות מקיפות בענייני מוסר ורוח, אך אם אישה טוענת טענות שכאלה אז היא כבר חורגת מן השדה שלה ויש להשיבה אליו. אך עם הזמן משתנה גם הדעה – לאחר כמה עשורים בהם נהגו בשירתה באופן שהוא גרוע יותר מסתם פסיחה, ניתן כיום בקלות רבה לפגוש במשוררים ומבקרים שסבורים כי אידיית סיטוול

היא משוררת נפלאה. אחד מסימני השינוי הוא ספר רחב היקף, המכנס מאמרים העוסקים בשירתה, שעתיד לראות בקרוב אור בארצות הברית.

אבקש ברשותך להתייחס לכותרת של ספרך הידוע *Edith Sitwell: Avant Garde Poet, English Genius* (2011). בעוד שניתן להבין בקלות רבה את עניין הגאונות (אחרי הכל, "להיות גאון" היה חלום הילדות שלה), עניין האוונגרד מצריך הסבר. מה הוא הדבר שעושה, לדעתך, את אידיית סיטוול למשוררת אוונגרד? כיצד היית מתאר את תרומתה לסצנת האוונגרד של תקופתה?

אה! תפסת אותי. לא אני הענקתי לספר את שמו. זה היה רעיון של המו"ל, ולמעשה, הדבר קצת צינור אותי, היות שאני רואה בה יותר משוררת מן הזרם המרכזי של המודרניזם ופחות משוררת אוונגרד. הכותרת שאני הצעתי הייתה "מחבואים: חייה של אידיית סיטוול" (*Hide and Seek: The Life of Edith Sitwell*) – שמתייחסת גם לציורו המפורסם, 'מחבואים', של הצייר הרוסי הגדול, וידידה הקרוב של סיטוול, פאבל צ'ליצ'ב (Tchelitchew) וגם למורכבות ולקושי של חייה. הסכמתי לקבל את הצעתו של המו"ל – שסבר שתחת השם שהוא הציע הספר יימכר טוב יותר – ולו רק בשל העובדה שהוא העניק לי חירות והסכים לקחת על עצמו פרויקט בלתי-אופנתי שכזה.

שלא כרבים ממשוררי התקופה, סיטוול מעולם לא חיברה מניפסט של ממש – אף על פי שהיא כן השאירה לנו את *Poetry and criticism* (1926), *Aspects of Modern Poetry* (1934), *A Poet's Notebook* (1943). אילו נתבקשת, והנה אתה מתבקש, כיצד היית מנסח את ה- *Don'ts*, ה"כמה לאורים", של אידיית סיטוול?

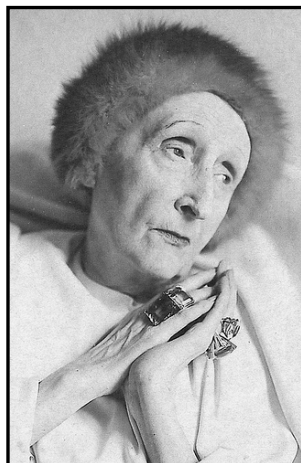
1) לא תייבב בשירה. 2) לא תהיה מעודן מדי. 3) לא תניח לדימוי לאבד מחדותו. 4) לא תשכח את המשוררים הגדולים של העבר. 5) לא תניח למשוררים הגדולים של העבר לרפות את ידיך. 6) לא תכתוב כמו הגאונים של הרגע. 7) לא תשכח שהשירה היא מקלדת ושעליך להתאמן. 8) לא

תניח לשירה להיות דבר מה שהוא פחות ממוסיקה. (9 לא תפחד. 10) לא תהיה קטן.

אחד הצדדים המפתיעים בקורפוס של סיטוול הוא שחלק משיריה, חלק בלתי מבוטל, הם שירים שניתן לכנותם "שירי מלחמה" (בסגנון של סיגפריד ששון או וילפרד אוון [שסיטוול אחראית על גיליון]). מה לסיטוול, "האריסטוקרטית המנותקת" כביכול, ולשירת השוחות של המלחמה הגדולה?

סיטוול הייתה בת התקופה, ואף אדם רגיש לא יכול לעבור שתי מלחמות עולם מבלי שהדבר יעורר בו משהו. כמו כן, היא האמינה שהשירה היא סוג של עדות-ראייה. שני האחים שלה שירתו במשמר הגרנדירים במלחמת העולם הראשונה, אחד מהם אפילו נלחם ממש. במלחמת העולם השנייה, היא חזתה בהרס הרב שזרעו ההפצצות הגרמניות בשפילד ובלונדון. כמשוררת, אחד מגיבוריה היה וולט וויטמן – שכתב שירים רבים וטובים על אודות מלחמת האזרחים האמריקאית. את שירי המלחמה המשמעותיים

יותר שלה היא כתבה במהלך מלחמת העולם השנייה והם עסקו בעיקר בהפצצות. כמו כן, היא הייתה המשוררת החשובה הראשונה שהגיבה להטלת פצצות האטום על הירושימה ונגסאקי. שירה "צילו של קיין" עוסק גם כן, בעקיפין, במשפטו של יוזף קרמר, "החיה מבלזן". נהוג לחשוב שמשוררי המלחמה הם בעיקר גברים, משום שהללו נלחמים בחזית – אך המלחמה משפיעה גם הרחק משדה הקרב והרחק מן השוחות, וגם נשים חוות אותה.

סיטוול, 1962

יש משהו בסיטוול שמזכיר במקצת את עזרא פאונד – אולי משום ששניהם היו אקסצנטרים, אולי משום ששניהם, כעורכים, סייעו למשוררים בראשית דרכם, ואולי, אם לשפוט לפי אסופות המכתבים של השניים, בשל העובדה ששניהם הכירו פחות או יותר כמעט את כל מי שפעל במיליה הספרותי של

**אותם הימים. מהו לדעתך ההישג המשמעותי ביותר של סיטוול כעורכת?
מי היו המשוררים שטיפחה? והאם ניתן לומר שהיא הייתה תועמלנית של
פואטיקה מסוימת, או של כותבים מסוימים?**

היא לא הכירה את פאונד טוב כל כך, אך היא העריצה אותו מאוד. וכן, היא הייתה אקסצנטרית. למרבה המזל, היא מעולם לא הייתה חסידה של מוסוליני. כעורכת, סיטוול (בעזרתו של סיגפריד ששון) קידמה את שירתו של וילפרד אוון. בהמשך, היא עבדה קשה מאוד ובהצלחה מרובה כדי לקדם את דילן תומאס. בשנותיה האחרונות היא הרבתה לשבח בהרצאותיה את טד יוז וג'פרי היל. והיא גם ערכה כמה אנתולוגיות משפיעות במהלך חייה. בכתביה הביקורתיים, יותר מכל דבר אחר, היא דחקה בקוראים להאזין לשירה – לשמוע את ההברות ואת העיצורים ואת המבנים הגדולים יותר של המוסיקה. מבקרים אחדים לעגו לעניין הזה ששב והופיע בכתביה הביקורתיים, אך אחדים, לרבות ר.ס תומאס, לקחו את העניין ברצינות רבה.

כיצד, והאם, לדעתך השפיעה המרת הדת של סיטוול, לנצרות קתולית, על כתיבתה ועל מחשבתה? האם יהיה זה נכון בעיניך לתייג אותה כשמרנית (במובן האליוטי)? או אולי, כפי שניכר באחדים משיריה, כמעין משוררת של חזיונות רליגיוזיים נוסח בלייק?

זו שאלה חשובה וקשה. מצא חן בעיניה הרעיון של דת שבמרכזה, בטרנסובסטיאציה של סעודת האדון, עומדת בעיית הצורה. היא הייתה חסידה של בלייק ומשוררים חזיוניים אחרים, כמו סמארט ו-וויטמן, אך האלמנט הקתולי הפנה אותה לכיוון אחר. החשיבה שלה על צורה ועל מראה כעל בלתי-נפרדים הייתה בעלת דגש קתולי מובהק. אני לא בטוח שאני יכול לננות אותה בלב שלם שמרנית או רדיקאלית. הרגישות שלה היא תשלובת של השפעות מגוונות, החל באבות הכנסייה וכלה בסוריאליסטים. אני לא חושב שניתן להבין את אידיית סיטוול מבלי לקבל את העובדה שהיא הייתה אינדיבידואל יוצא דופן.

**האם אתה מזהה נקודות השקה בין הפואטיקה של סיטוול וזו של אליוט?
איזו השפעה הדרית? איזה ניגון דומה בגזרת החרוז החופשי?**

סיטוול חשבה שאליוט משורר גדול מאוד ובמהלך חייה היא חזרה שוב ושוב לכתביו. קווי הדמיון ביניהם נובעים, באופן חלקי, מכך ששניהם הושפעו מאוד בנעוריהם מן השירה הצרפתית ובמיוחד מן המשוררים הסימבוליסטים. בסביבות 1920 הם נהגו לשוחח תכופות, וסיטוול סברה שהיא הייתה את ההשראה ל"נערת היקינתונים" ב'ארץ השממה'. כאשר היא הייתה זקנה ונרגנת, היא התרעמה על האופן בו אליוט, שנישא באותם הימים לוולרי פלטשר, התייחס לשותפו לדירה – המבקר והעורך ג'ון היוורד [שחלק עם אליוט מגורים בין השנים 1946-1957], שהיה מרותק לכיסא גלגלים באותה העת. אך זה כמובן לא קשור לשירתה.

לצד קשריה הענפים בתוך השדה הספרותי, קיימה סיטוול גם כמה קשרים פוריים מאוד עם מלחינים ידועים כגון ויליאם וולטון ובנג'מין בריטן, עמם עבדה על הלחנת השירים של *Facade* (לחנים שבוצעו מאוחר יותר גם על ידי גלן גולד). מה הייתה מקומה של המוסיקה בחייה וביצירתה של סיטוול והאם ישנו דמיון לדעתך בין האופן שבו העסיק היחס שבין מוסיקה לשירה את פאונד ובין האופן בו העסיק העניין את סיטוול?

סיטוול הייתה מוסיקאית רצינית הרבה יותר מפאונד. כפסנתרנית, היא ניצבה במרחק נגיעה מן היכולת הנדרשת עבור אולם הקונצרטים. תפישתה של סיטוול את השירה הייתה מוסיקאלית לעילא, והיא ראתה במלאכת השיר מעשה הקלדה על קלידים. שיתופי הפעולה עם וולטון, בריטן ואחרים היו דבר טבעי לגמרי עבורה.

עד כמה רלוונטית סיטוול כיום?

איני סבור שהפירוטכניקה שבשיריה איבדה מן הזוהר שלה עם הזמן. מה יכול להיות רלוונטי יותר ממשוררת בעלת טכניקה אדירה ויושרה אתית? מצד שני, בעולם דובר האנגלית, איש אינו קורא שירה מלבד המשוררים עצמם – אז כך שכל שאלת הרלוונטיות היא קצת לא רלוונטית.

ולסיום, איזה משיריה של סיטוול הוא האהוב עליך?

אני אוהב רבים מהם, אך למעלה מכל את "צילו של קין".